

YEREL YÖNETİMLERDE KADIN TEMSİLİ: İSTANBUL'UN İLÇE BELEDİYE MECLİSLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doktorant Ayşe Kaşıkırık

İstanbul Üniversitesi
aysekasikirik@yahoo.com

Öz

Demokrasi yerelden ve yerinden başlar. Yerel yönetimler insanların gündelik hayat pratiklerine en yakın kamu kurumlarıdır. Ancak, beklenenin aksine yerel yönetim organlarında kadın temsili çok düşüktür. Oysaki nüfusun ve dolayısıyla seçmenlerin de yarısını oluşturan kadınların belediye başkanlıklarında ve belediye meclis üyeliklerinde eşit temsil edilmesi temel bir haktır. Bu çalışmada, İstanbul'un 39 ilçe belediyesinin meclisleri üzerinden kadınların temsili analiz edilmektedir. Aynı zamanda, kadınların başta yerel siyaset olmak üzere siyasetin tüm aşamalarında eşit temsil edilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır. Bu araştırmanın gelecek seçimlerde daha çok kadının belediye meclislerinde temsil edilmesine katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Temsil, Katılım, Belediye Meclisi

Giriş

Ataerkil toplum düzeni nedeniyle kadınlar yüzyıllardır hayatın her alanında derin eşitsizlikler, ayrımcılıklar ve insan hakları ihlalleri yaşamaktadır. Bu durum en yaygın olarak kamusal alanda ortaya çıkmaktadır. Dünya genelinde kadınlar başta parlamento olmak üzere tüm yönetim mekanizmalarında eksik temsil edilmektedir. Bir diğer ifadeyle, politikanın “genel”i gibi “yerel”i de erkektir. Oysaki kadınların seçimle ve atama ile gelinen karar alma mekanizmalarında eşit temsil edilmesi temel bir insan hakkıdır ve demokrasinin özüdür. Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (UCLG), dünya genelinde meclis üyelerinin yaklaşık %20'sinin ve belediye başkanlarının sadece %5'inin kadın olduğunu tahmin etmektedir (2021). Ancak, yerel konseylerdeki kadın sayısına ilişkin karşılaştırılabilir küresel veriler bulunmamaktadır. Kadınların yerel yönetimdeki temsiline ilişkin güvenilir bir göstergenin olmaması, bu alandaki ilerlemeyi izlemeyi çok zorlaştırmaktadır.

Türkiye, kadınların seçme ve seçilme hakkını erken kazandığı ülkeler arasında yer almaktadır. Bu haklarının kazanılmasında Osmanlı'dan itibaren eşitlik taleplerini dile

getiren kadın hareketinin gücü bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez 1930 yılında siyasal haklarını kazanmaya başlayan kadınlar, 3 Nisan 1930'da Belediye Kanunu ile belediye seçimlerine, 26 Ekim 1933 tarihinde köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerine katılma hakkı kazanmıştır. Böylece, Türkiye'de kadınlar yerel yönetime ilk adımlarını atmıştır. Geçen yaklaşık 100 yıllık sürede kadın temsili başarılı bir performans gösterememiştir. Yerel politikayı yürüten temel kurum, yerel yönetimlerdir. Merkezi yönetim ülke bütünü ile ilgili genel politikaların yürütülmesinden sorumlu iken yerel yönetimin dayandığı yönetim tarzı yerinden yönetimdir. Yerel yönetimlerin temel değerleri (aslında varlık nedenleri) arasında katılım, özgürlük, yerel özerklik ve yerel demokrasi yer almaktadır (Alkan, 2003: 34). Yerel yönetimlerin politika ve uygulamaları, insanların gündelik yaşamlarının her alanı ile doğrudan bağlantılıdır. Eşit ve kapsayıcı politikalar doğrultusunda cinsiyet eşitliğine duyarlı bir bakış açısıyla yönetilen kentler, kadın vatandaşların yaşam kalitelerini yükseltmektedir (Kaşıkırık & İzci, 2019: 12). Bu bağlamda, kadınların yerel yönetim organlarında eşit temsili kadınların ve kız çocuklarının yerel düzeyde güçlenmesini sağlayacak ve kadınların yararını savunacaktır.

Bu çalışma, 2019 yerel seçimleri sonrası İstanbul'un 39 ilçe belediyesindeki kadın temsili üzerinedir. Aynı zamanda, kadınların yerel siyasette daha fazla yer alabilmesine yönelik somut öneriler sunulmaktadır. Bu araştırmanın kadınların yerel yönetimlerin tüm kademelerinde eşit temsiline katkı sunması öngörülmektedir.

1. Yerel Demokrasi ve Katılım

Dünyanın farklı coğrafyalarında kadınlar 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında bir araya gelmişler, dernekler kurmuşlar, erkeklerle eşit haklara sahip olma taleplerini dile getirmişlerdir. Birinci Dalga Feminizm olarak adlandırılan bu süreç kadınların siyasal haklarının kazanımıyla sonuçlanmıştır (Çakır, 2021: 418). Türkiye'deki feminist politikanın öncelikli gündem maddelerinden biri de kadınların siyasal katılımındaki büyük eksiklikler, siyasetin kadınları ve kadın sorunlarını dışlayan yapısı olagelmiştir. Yerel siyaset bu genel gündemin bir parçası olmakla birlikte, yerel siyasetin kadınlar için açabileceği yeni kapılar ve yerel siyasetin özgüllüğü üzerinde pek durulmamıştır (Alkan, 2009: 25).

Türkiye'de kadınlar başta siyaset olmak üzere üst yönetimlerde eşit temsilden çok uzak bir konumdadır. Kadın deneyimini ve çözüm üretme yeteneğini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak bu eşitsizliğin sona erdirilmesinde kritik öneme sahiptir. Siyaset alanı toplumsal yaşam üzerinde tayin edici aktörlerin başında gelmektedir. Siyasetin farklı mekanizmalarında sağlanacak eşit temsil, kadın-erkek

eşitliğinin hayatın her alanında gerçekleşmesinin katalizörü olacaktır (Kaşıkırık & Karaoğlu, 2021: 13).

Türkiye’de kadınlar, 1999, 2004, 2009 ve 2014 yerel seçimlerinin sonuçlarına göre, belediye başkanlığında en fazla %2,86, belediye meclis üyeliğinde en fazla %10,72 ve il genel meclis üyeliğinde en fazla %4,79 oranında yer alabilmiştir. 2019 yerel seçim sonuçlarında kadınların eksik temsili dikkat çekmektedir (Kaşıkırık vd., 2020: 9-15):

- 1.359 belediye başkanlığında 39 kadın (%2,86) ve 1.320 erkek (%97,13)
- 20.745 belediye meclis üyeliğinde 2.283 kadın (%11,01) ve 18.462 erkek (%88,99)
- 1.272 il genel meclis üyeliğinde 48 kadın (%3,77) ve 1.224 erkek (%96,23)
- 30 büyükşehir belediye başkanlığında 3 kadın (%10) ve 27 erkek (%90).

Kadınların yerel yönetimlere giriş kapısı olan muhtarlık kurumlarında da aynı durum geçerlidir. 2014 yerel seçimlerinde %1,3 olan kadın muhtar oranı 2019 seçimlerinde %2,14 olmuştur ve kadın muhtar sayısı 1.071’dir. 6 Haziran 2021 tarihindeki muhtarlık ara seçimleri ile kadın muhtar sayısı 1.119’a yükselmiştir (Küresel Eşitlik ve Kapsayıcılık Ağı, 2021).

Yerel demokrasi ve katılım gibi değerlerin temelini “temsil” oluşturmaktadır. Yerel seçim sonuçlarına göre, nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınlar, yerel yönetimlerin organlarının neredeyse tamamında erkeklerce temsil edilmektedir. Eğer kadınların yerel topluluk içindeki konumları, yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunlar, yerel hizmet öncelikleri ve beklentileri erkekler ile aynı olsaydı, bu temsil gerçek bir temsil olabilirdi. Ancak, durum böyle değildir. Kadınların kentsel mekânı kullanım biçimlerini, kullanırken ne tür sorunlarla karşılaştıklarını, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve önceliklerini ancak kadınlar bilebilir veya bilmeyenlere ancak kadınlar anlatabilir. Yerel ölçekte “Kadınların Yararı”nı ancak kadınlar savunabilir. Bunun da yolu, yerel yönetimlerin organlarında kadınların eşit temsiline geçmektedir. Eşitlikten uzak bu temsille, “Toplum Yararı” denilen şey, aslında zorunlu olarak, “Erkek Yararı”nı ifade edecektir (Alkan, 2003: 35).

2. İlçe Belediye Meclislerinde Kadın Temsili Üzerine Bir Araştırma

5393 Sayılı Belediye Kanunu’na göre belediye, “*Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerliğe sahip kamu tüzel kişisini*” ifade etmektedir. Belediyelerin üç organı

bulunmaktadır: *Belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanı*. Belediye meclisi belediyenin karar organıdır ve seçilmiş üyelerden oluşur. 2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu'nun 5. Maddesi seçilecek üye sayısı ile ilgilidir. Tablo 1, son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre seçilecek meclis üye sayısını göstermektedir.

Tablo 1. Seçilecek Üye Sayısı

Nüfus Aralığı	Meclis Üye Sayısı
Nüfusu 10.000'e kadar olan beldelerde	9
Nüfusu 10.001'den 20.000'e kadar olan beldelerde	11
Nüfusu 20.001'den 50.000'e kadar olan beldelerde	15
Nüfusu 50.001'den 100.000'e kadar olan beldelerde	25
Nüfusu 100.001'den 250.000'e kadar olan beldelerde	31
Nüfusu 250.001'den 500.000'e kadar olan beldelerde	37
Nüfusu 500.001'den 1.000.000'a kadar olan beldelerde	45
Nüfusu 1.000.000'dan fazla olan beldelerde	55

Kaynak: 2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunu.

Belediye Meclisi'nin görev ve yetkileri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. Maddesi'nde belirlenmiştir. Belediye meclisinin önemli görev ve yetkileri vardır. Bunlar arasında; stratejik planı kabul etmek, borçlanmaya karar vermek, bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, şartlı bağışları kabul etmek, belediyenin imar planlarını görüşmek ve onaylamak, ihtisas komisyonları üyelerini seçmek, belediye yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına karar vermek, belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Sorusu

Belediye meclisi belediyenin yasama organıdır. Bu çalışmada, İstanbul'un ilçe belediye meclislerindeki kadın temsilinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada, "İstanbul'un ilçe belediyelerinde kadınlar eşit temsil edilmekte midir yoksa erkeklerce mi temsil edilmektedir?" temel sorusuna cevap aranmaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında İstanbul'un 39 ilçe belediyesinin web siteleri taranmıştır. Belediye meclis üye sayıları ve kadın üye sayıları toplanmıştır. Elde edilen veriler, farklı ilçeler açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

2.3. Araştırmanın Bulguları

İstanbul'un 39 ilçe belediyesi arasında sadece 1 ilçenin - Sancaktepe- belediye başkanı kadındır. İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı da dahil olmak üzere hepsi, erkektir. Kadınların belediye başkanlığındaki durumu eksik temsilin ötesinde, "yokluk sendromu" ile açıklanabilir.

İstanbul ilçe belediye meclis üyelerinin cinsiyet dağılımı Tablo 2'de yer almaktadır. İstanbul'un toplam 1.411 meclis üyesi bulunmaktadır, bu üyelerden sadece 265'i kadındır. Kadın belediye meclis üyesi oranı %19'dur. Kadın belediye meclis üyesi oranı en düşük %7 ile Şile ilçesine aittir, ardından %8 oran ile Zeytinburnu ilçesi gelmektedir. Kadınların en yüksek oranda temsil edildiği belediye meclisi %35 ile Kadıköy ilçesidir. Bakırköy belediye meclisinde kadın oranı %32 ile Kadıköy'ün ardından gelmektedir. İlçe belediyeleri arasında eşit temsili sağlayan bir tane bile belediye bulunmamaktadır.

Tablo 2. İstanbul İlçe Belediye Meclis Üyeleri Cinsiyet Dağılımı

Belediye	Parti	Belediye Meclis Üye Sayısı	Kadın Belediye Meclis Üyesi Sayısı	Kadın Belediye Meclis Üyesi Oranı
Adalar	CHP	11	3	% 27
Arnavutköy	AK Parti	37	6	% 16
Ataşehir	CHP	37	4	% 11
Avcılar	CHP	37	7	% 19
Bağcılar	AK Parti	45	9	% 20
Bahçelievler	AK Parti	45	10	% 22
Bakırköy	CHP	31	10	% 32
Başakşehir	AK Parti	37	10	% 27
Bayrampaşa	AK Parti	37	5	% 14
Beşiktaş	CHP	31	7	% 23
Beykoz	AK Parti	31	8	% 26
Beylikdüzü	CHP	37	8	% 22
Beyoğlu	AK Parti	31	4	% 13
Büyükçekmece	CHP	31	5	% 16
Çatalca	AK Parti	25	7	% 28
Çekmeköy	AK Parti	37	6	% 16
Esenler	AK Parti	37	7	% 19

Esenyurt	CHP	45	7	% 16
Eyüpsultan	AK Parti	37	8	% 22
Fatih	AK Parti	37	8	% 22
Gaziosmanpaşa	AK Parti	37	6	% 16
Güngören	AK Parti	37	9	% 24
Kadıköy	CHP	37	13	% 35
Kağıthane	AK Parti	37	7	% 19
Kartal	CHP	37	6	% 16
Küçükçekmece	CHP	45	6	% 13
Maltepe	CHP	37	8	% 22
Pendik	AK Parti	45	8	% 18
Sancaktepe	AK Parti	37	5	% 14
Sarıyer	CHP	37	7	% 19
Silivri	MHP	31	6	% 19
Sultanbeyli	AK Parti	37	5	% 14
Sultangazi	AK Parti	45	6	% 13
Şile	AK Parti	15	1	% 7
Şişli	CHP	37	9	% 24
Tuzla	AK Parti	37	4	% 11
Ümraniye	AK Parti	45	9	% 20
Üsküdar	AK Parti	45	8	% 18
Zeytinburnu	AK Parti	37	3	% 8
TOPLAM		1.411	265	%19

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

İstanbul'da kadın belediye meclis üyesi oranı (%19) ile Türkiye geneli belediye meclis üyesi oranından (%11,01) biraz fazladır. Ancak, İstanbul'daki oran bile %33 olan kritik eşik değerinin altında ve eşit temsilden (%50) çok uzaktır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, yerel siyasetin “eril siyaset” olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yerel politikalar geleneksel olarak erkekler tarafından belirlenmektedir. İstanbul'un ilçe belediyelerinin meclis üyeliklerinde %79'luk erkek temsili ile kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçları ve beklentileri eksik kalmaktadır. Bu tablo karşısında, “Toplum Yararı” değil, “Erkek Yararı” söz konusudur.

Sonuç ve Öneriler

Dünya genelinde kadınların genel ve yerel siyasette eksik temsili yaygın bir insan hakları ihlalidir. Kadınların hayatlarını etkileyen kararların verildiği mekanizmalardaki temsili, eşitlikten çok uzaktır. Kadınlara siyasi hakların tanınmış olması temsilde eşitliğin sağlanması anlamına gelmemektedir. Bu durumun değişmesi için Siyasi Partiler Kanunu'nda, siyasi parti tüzüklerinde “samimi” ve “radikal” önlemler alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin en kalabalık kenti olan İstanbul'da kadınların yerel yönetim organlarındaki temsilde derin eşitsizlikler yaşanmaktadır. Belediye başkanlıklarında, meclis

üyeliklerinde ve muhtarlıklarda kadınların “yokluk sendromu” söz konusudur. Oysaki nüfusun ve dolayısıyla seçmenlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınların eşit temsil edilmesi temel bir haktır. Sözde değil, özde demokrasinin en önemli koşullarından biridir.

Sonuç olarak, kadınların eksik temsili bir zorunluluk değil, politik bir tercihtir. Kadınların yeri başta siyaset olmak üzere kararların alındığı her yerdir. Yerel siyaset kadınlarla birlikte dönüşebilir ve daha demokratik bir zemine kavuşabilir. Muhtarlıklardan başlayarak yerel yönetimlerin her aşamasında kadınların eşit temsil edilmesi için somut politikalar geliştirilmelidir. Belediye meclislerinde seçim listeleri fermuar sistemi (bir kadın bir erkek) ile düzenlenmelidir. Siyasi partiler tüzüklerine %50 cinsiyet kotası koymalıdır. Aynı zamanda, cinsiyet kotası siyasi partiler yasasına eklenmelidir.

Kaynakça

- Alkan, A. (2003). *Kadınlar tarafından kadınlarla birlikte ve kadınlar için yerel politika*. Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları.
- Alkan, A. (2009). *Belediye kadınlara da hizmet eder!* Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları.
- Çakır, S. (2021). Feminizm. İçinde H. Birsen Örs. (Der.), *Modern siyasal ideolojiler*. 11. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaşıkırık, A. & Karaoğlu, N. (2021). *Yerel siyasette kadının adı neden yok?* Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları.
- Kaşıkırık, A. & İzci, İ. (2019). *Kapsayıcı belediye yönetim karnesi*. Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları ve Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları.
- Kaşıkırık A., Dokuzcan, H., Akpınar, İ.E. & Karaoğlu, N. (2020). *2019 Yerel seçimlerine toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakmak*. Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları.
- Küresel Eşitlik ve Kapsayıcılık Ağı (20 Temmuz 2021). Basın Bülteni. *Gelecek seçimler için bir kapı da sen aç*. https://ankahaber.net/haber/detay/kadin_muhtar_sayisi_1119a_yukseldi_46744.
- UCLG (12 Ocak 2022). [https://www.uclg.org/en/Locally_elected_women_to_BeCouted_to_achieve_SDG5](https://www.uclg.org/en/Locally_elected_women_to_BeCounted_to_achieve_SDG5).
- 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun. Resmi Gazete.

18/1/1984 Sayı: 18285,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf>

5393 Sayılı Belediye Kanunu. Resmi Gazete. 13/7/2005 Sayı:
25874,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>